

Мр Татјана Лукић, асистент-приправник
Правног факултета у Новом Саду

ПРЕТХОДНО (припремно) РОЧИШТЕ У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

Сажетак: У раду је детаљно приказан институт претходног рочишта у кривичном поступку и указано је на спорна питања која се намећу приликом примене овог института. Аутор је настојао да укаже на значај и учинак претходног рочишта у кривичном поступку, али је исто тако приказао стање у пракси.

Кључне речи: претходно рочиште, истрага, кривични поступак.

Кривични поступак је, као и сваки други процес динамичан. Поступак мора бити у сталном покрету и развоју да би дошао до свога циља. Кривични поступак је једна компилација разноврсних и многобројних процесних радњи, које предузимају процесни субјекти, на основу својих законом утврђених права и дужности и то према законом утврђеном редоследу. Процесни субјекти, предузимањем тих радњи, заснивају један процесно-правни однос, који ће бити окончан испуњењем процесног циља.

Предузимањем разноврсних и многобројних процесних радњи процесни субјекти остварују различите непосредне циљеве и самим тим је немогуће спровести кривични поступак од почетка до краја у једној истој процесној форми и пред једним судским органом. Тако се кривични поступак нужно дели на више посебних и релативно самосталних деоница који воде различити судски или несудски органи, према посебним процесним правилима, остварујући различите процесне циљеве. Те деонице кривичног поступка су *стадијуми* (шире деонице) и *фазе* (уже деонице). Наш кривични поступак је подељен на: *претходни стадијум* и *стадијум главног поступка*.

Стадијум претходног кривичног поступка је, уствари, припремни део за главни поступак који представља суђење у правом смислу речи.

Има кривичних случајева у којима никакво претходно истраживање пре суђења у главном претресу није потребно. Једноставност чињеничне основице у тим случајевима, дозвољава њихово непосредно изношење пред судећи суд. Међутим, постоје и сложени случајеви кривичних дела који не могу бити непосредно прослеђени судећем суду. Без претходне припреме, поступак пред тим судом би био веома компликован, а у већини случајева и потпуно немогућ. Због тога неким суђењима треба да претходи једна врста припремног поступка, који се може различито назвати (истрага , ислеђење итд.), који може бити различито организован, поверен судским или несудским органима или и једнима и другима, али који увек има задатак да омогући основано извођење осумњиченог пред судећи суд.

Истрага, као део кривичног поступка (тачније претходног стадијума), несумњиво представља најзначајнији и уједно најделикатнији део поступка. У прилог томе говори чињеница да заснивање и исход главног поступка највећим делом зависи од резултата до којих се дошло у истрази. Више од тога, истрага је значајна за заштиту људских права, која у тој почетној фази поступка могу бити повређена много више него у главном поступку пред судећим судом. Значај и тежину истраге истиче и сам законодавац, предвиђајући истрагу у нашем кривичном поступку као обавезну за кривична дела за која је прописана казна затвора преко пет година , значи за тежа кривична дела (чл.243. ст.3. ЗКП-а).

Истрага је прва фаза стадијума претходног поступка коју решењем отвара истражни судија или веће на захтев државног тужиоца¹, против одређеног лица када постоји основана сумња да је учинило кривично дело (чл.241.ст.1. , чл.242.ст.1. и чл.243.ст.1. и ст.7.).

Први и основни циљ истраге је да пружи материјал овлашћеном тужиоцу за подизање тужбе (позитивни циљ истраге), а ако се утврди да такав материјал не постоји, да се према окривљеном кривични поступак обустави (негативни циљ истраге)².

Истрага је судска делатност у два смисла: истрагу својом одлуком отвара и спроводи суд.

Истрага се отвара координираном делатношћу овлашћеног тужиоца и суда. Тужилац захтева спровођење истраге, а суд одлучује о том захтеву. То је акт судске контроле који спречава тужиоца да поступак према окривљеном покрене неосновано или незаконито.

Када истражни судија надлежног суда прими захтев за спровођење истраге, заједно са кривичном пријавом, списима и записницима о формалним и неформалним радњама које су предузете, као и предметима који могу послужити

¹ Иако Законик о кривичном поступку у свим одредбама о истрази говори о државном тужиоцу , све те одредбе се примењују и на оштећеног као тужиоца и на приватног тужиоца што се види у члану 259. ЗКП-а.

² Проф.др Момчило Грубач, Кривично процесно право – посебни део (друго измењено и допуњено издање), Службени гласник Београд 2002.год., стр.48

као докази, он треба да размотри све те списе, затим да саслуша осумњиченог³ и на крају да одлучи о захтеву.

Пре него што одлучи о захтеву, истражни судија има шире могућности расветљавања питања основаности захтева за спровођење истраге, заказивањем посебног рочишта⁴. То рочиште нема никакав назив у Законику, али је оно у пракси познато као “ претходно рочиште “. На то претходно рочиште истражни судија позива овлашћеног тужиоца и осумњиченог уколико је потребно да се изјасне о околностима које могу бити од важности за одлучивање о захтеву или ако истражни судија сматра да би из других разлога било целисходно њихово усмено изјашњавање (чл.243.ст.3. ЗКП-а)⁵.

Циљ претходног рочишта је да омогући истражном судији да са што већом сигурношћу оцени основаност захтева за доношење решења о спровођењу истраге, али много више да јавном тужиоцу омогући да у непосредном личном додиру са осумњиченим, под руководством истражног судије, боље прилагоди свој захтев стварном чињеничном стању које ће се на рочишту разјаснити.

По својој процесној природи у питању је рочиште под којим се подразумева долазак странака у исто време у суд, а ради учествовања у одређеним процесним радњама.

Претходно рочиште може бити заказано и пре и после саслушања окривљеног, али увек пре доношења решења о спровођењу истраге.

О потреби одржавања овог рочишта одлучује истражни судија, али заказивање рочишта може да одреди и веће које одлучује о неслагању између истражног судије и овлашћеног тужиоца поводом захтева за спровођење истраге, ако је за одлуку већа потребно разјашњење одређених чињеница. Иницијатива за одржавање претходног рочишта може потећи и од странака, али она није обавезујућа за суд.

Законик предвиђа да се на ово рочиште позивају државни тужилац и осумњичени (чл.243.ст.3.ЗКП-а). Иако није изричито наведено да и бранилац може да присуствује овом рочишту, то произилази из чл.243.ст.4. ЗКП-а где се каже да ће осумњиченог који је позван по ставу 3. овог члана, поучити истражни судија у смислу чл.89.ст.2. Законика. Из овога произилази да се у погледу позивања и испитивања осумњиченог према коме се захтева спровођење истраге, примењују одредбе које важе за окривљеног. Окривљеном се саопштава за шта се окривљује, који основи сумње стоје против њега, да није дужан да износи своју одбрану и да

³ Пре доношења решења истражни судија ће саслушати осумњиченог , осим ако постоји опасност од одлагања (чл.243. ст.2. ЗКП-а).

⁴ Новелом Законика о кривичном поступку из 1967.год. први пут је уведен институт претходног рочишта код нас и одржао се све до данас.

Овај институт постоји данас и у Закону о казненом поступку РХрватске (чл.189.ст.2 ЗКП-а) и у Закону о кривичном поступку Федерације БиХ (чл.151.ст.3 ЗКП-а).

⁵ Док наш ЗКП и Закон о кривичном поступку Федерације Бих предвиђају да се на претходно рочиште могу позвати државни тужилац и осумњичени, ЗКП РХрватске проширује круг лица која могу бити позвана на то рочиште, а то су оштећени и његов опуномоћеник, али њихов недолазак не спречава одржавање рочишта.

одговара на постављена питања, као и да им право на браниоца у складу са чл.13.ст.3. Законика⁶.

Овлашћени тужилац се позива, јер треба да учествује у једној заједничкој радњи, и да сам пружи разјашњења, а не обавештава се, као што се то чини у случајевима када присуствује процесној радњи која се предузима са трећим лицем⁷.

Иако разјашњење на претходном рочишту првенствено служи истражном судији за његову одлуку, странке у исто време могу чинити и своје предлоге, као нпр. у погледу доказа везаних за дате изјаве, а државни тужилац може на разне начине модификовати свој захтев за спровођење истраге, изменити га или допунити у погледу чињеничног стања или правног дефинисања, предложити да се одлука о захтеву не доноси док не прибави накнадна обавештења у вези са оним што се појавило на рочишту, предложити доношење решења о непосредном подизању оптужнице, или повући захтев и одбацити кривичну пријаву. Све ово претпоставља обавезно вођење записника о рочишту, што је у складу и са чл. 174. ст.1. ЗКП-а по коме се о свакој радњи предузетој у кривичном поступку мора водити записник.

Ово претходно рочиште је у Законику доста неодређено и по садржини и по циљу и око њега се отвара неколико питања.

Прво питање је шта обухватају ова разјашњења. Законском формулацијом “околности које могу бити од важности за одлучивање о захтеву или ако истражни судија сматра да би из других разлога било целисходно усмено изјашњавање странака” није постављена никаква граница. Изјашњења која истражни судија жели да добије могу бити у корист и на штету окривљеног, никако само околности које могу искључити отварање истраге. Околности о којима се странке изјашњавају могу бити најразличитије, а њих одређује истражни судија јер њему и служе. Битно је само да оне морају бити од важности за одлучивање о захтеву, или да истражни судија сматра да би узимање изјава иначе било целисходно. Неопходно је нагласити да у односу на осумњиченог претходно рочиште није испит, тј. изјашњавање о целокупном кривичном захтеву државног тужиоца, већ о појединим

⁶ Неопходно је указати на разлику у односу на решење које је постојало у претходном Закону о кривичном поступку из 1976.год. Наиме,према чл.159.ст.4.тог закона, у погледу позивања и испитивања лица против кога се захтевало спровођење истраге, примењивале су се одредбе овог закона о позивању и испитивању окривљеног у смислу члана 218.ст.2. закона, према коме се окривљеном саопштавало зашто се окривљује, основи сумње који стоје против њега, да није био дужан да изнесе своју одбрану, као ни да одговара на постављена питања и била му је дата могућност да изнесе било шта што је имао у своју одбрану. Изостало је обавештавање о праву да узме браниоца и могућност да бранилац присуствује рочишту. Постављало се питање да ли је ово обавештавање изостало због тога што је присуствовање адвоката овом рочишту било немогуће, па због тога ни одговарајуће поуке није могло бити, или је изостало због тога што се у овој ситуацији сматрало да нема потребе указивати на ту могућност осумњиченом. Без обзира који је био разлог томе, осумњичени без стручне помоћи, је могао дати податке који би се касније користили као доказ против њега, или пропустити да да предлоге или примедбе и због тога да трпи штету, односно да непромишљено да пристанак који би га касније везивао, као нпр. подизање непосредне оптужнице и сл.

⁷ Проф.др Тихомир Васиљевић & Проф.др Момчило Грубач, Коментар Законика о кривичном поступку, Службени гласник, Београд 2002.год., стр. 469.

питањима. На претходном рочишту истражни судија поставља питања странкама, после чега и саме странке могу узајамно постављати питања и чинити предлоге.

То је контрадикторно расправљање, дијалог странака, али оно нема карактер пледоајеа са оценом вредности доказа, већ заузимање ставова према појединим питањима која треба да се разјасне⁸.

Друго питање је питање у ком временском тренутку ће се одржати ово рочиште. Рочиште се мора одржати пре него што се донесе решење о отпочињању истраге, а то може да буде пре испита осумњиченог или после. Рочиште после испита осумњиченог боље штити његова права и боље одговара циљевима поступка. Наиме, када осумњичени буде испитан и његов исказ упоређен са захтевом тужиоца, тек онда се, уствари, могу видети евентуална спорна питања, тј. чињенице које треба разјаснити, и добија основ за предлог странака и измене раније учињених предлога. После испита осумњиченог се исто тако може видети да рочиште није ни потребно.

Свакако је најинтересантије како се пракса понаша и изјашњава по питању примене овог претходног рочишта. Стање у Општинском и Окружном суду у Новом Саду је следеће:

Институт претходног рочишта је у пракси у последњих 5 (пет) година користило свега неколико истражних судија (око 20% судија), док већина њих овај институт није никада користила. Имајући у виду просечан број захтева за спровођење истраге од стране овлашћеног тужиоца у Општинском и у Окружном суду у Новом Саду у једној години, број истражних судија који раде у тим судовима, као и број кривичних случајева у вези са којима је одржано претходно рочиште у последњих пет година, долази се до податка да је проценат упражњавања ове законске могућности 0,08% у последњих пет година у Општинском и у Окружном суду у Новом Саду.

Разлози неискоришћености претходног рочишта у пракси се објашњавају довољним бројем разјашњених чињеница и околности у конкретним кривичним случајевима, нарочито после испита осумњиченог, које стварају јасну слику о датом случају и пружају могућност истражном судији да одлучи о захтеву за спровођење истраге. Други разлог је тај што не може да се дође до осумњиченог због немогућности да се утврди пребивалиште и боравиште истог, па уколико се деси да ни после објављивања потернице не може да се дође до осумњиченог лица, спровођење претходног рочишта је немогуће.

Исто тако, сматра се да и осумњичени и овлашћени тужилац могу своје захтеве да остваре кроз друге редовне институције у кривичном поступку.

Значај истражног судије је изузетно велик када се има на уму да је он прва брана, тј. први контролни пункт захтеву овлашћеног тужиоца за спровођење истраге. Да би донео исправну одлуку о евентуалном покретању истраге, истражни судија има могућност, која је уједно и његова обавеза, да пре доношења коначне одлуке о захтеву тужиоца, а после прегледаног комплетног материјала који је

⁸ Проф. др Тихомир Васиљевић, *Систем Кривичног процесног права СФРЈ*, Београд 1971. год., стр. 480.

приложен уз захтев за спровођење истраге, испита осумњиченог. Али, то није једина могућност расветљавања чињеница и околности везаних за конкретан кривични случај пре доношења одлуке о захтеву тужиоца. Законодавац је пружио могућност истражном судији да спроведе претходно рочиште. Иако овај институт није законски разрађен, и иако га пракса није прихватила, он је добар. Он пружа јединствену могућност разјашњења првенствено питања правне квалификације дела, али и других правних и чињеничних питања, од којих може да зависи даљи ток и судбина конкретног кривичног случаја. Овим је пружена јединствена могућност истражном судији да изађе из “црно-белог” шаблона истраге и да покаже своју нарочиту иницијативу у расветљавању кривичног случаја. Осим тога, при непосредном личном контакту осумњиченог и овлашћеног тужиоца ствара се права слика о питањима која су неопходна и довољна за доношење исправне одлуке о захтеву тужиоца.

*Tatjana Lukić, Teaching Assistant
Faculty of Law in Novi Sad*

Preliminary Trials in Criminal Proceedings

Abstract

This article describes preliminary trials within criminal proceedings as well as its importance and problems which may arise. Investigating judge has option to order a preliminary trial in order to clarify a set of questions which might be important for the trial. The author describes how preliminary trials are conducted in courts, based on the caselaw of Municipal and District Courts in Novi Sad.